

KS. KRZYSZTOF DZIUB

POJĘCIE URZĘDU KOŚCIELNEGO WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 R.

„Urzędy” mają wielkie znaczenie w życiu Kościoła, w swoim aspekcie instytucjonalnym i swojej działalności, zwłaszcza wykonawczej, przez nie bowiem Kościół się realizuje. Są to narzędzia, poprzez które wyrażają się osoby, poprzez które Kościół oferuje zbawienie ludziom. Gwarantują one wiernym pewność w egzekwowaniu swoich praw w życiu Kościoła¹. Urzędy w Kościele stwarzają również pewne niebezpieczeństwo np. formalizm, biurokracja, pewien dystans i inne związane z „barierą” pomiędzy urzędem a wiernymi. Jednak mimo tych zagrożeń nie można stwierdzić, że urzędy w Kościele są niepotrzebne czy wręcz szkodliwe, potrzeba natomiast tylko podjąć wysiłek zrozumienia ich znaczenia w Kościele i starać się eliminować wspomniane wcześniej zagrożenia.

Pojęcie urzędu kościelnego jest w sposób ścisły związane z pojęciem władzy w Kościele. Urząd aktualizuje władze. Za pośrednictwem urzędów akty władzy kościelnej mogą być spełniane z uwzględnieniem potrzeb wszystkich wiernych, a także z uwzględnieniem sytuacji Kościoła². W tradycji „urząd” utożsamia się ze służbą, posługą. Korzeni takiego rozumienia urzędu należy szukać w dziele „De officiis” Cyncerona, który to urząd określa jako powinność moralną, funkcje wykonywaną jako spełnienie obowiązku. Od czasu reformy karolińskiej urząd rozumie się jako zespół uprawnień i obowiązków określonych prawem. Definicja ta staje się bardziej obiektywna. Urząd zależy wyłącznie od prawa³. Tak polska jak i łacińska nazwa „urząd”, „officium” to słowa wieloznaczne. Słowo „officium”, występujące wielokrotnie w dokumentach Soboru Watykańskiego II jest przekładane na język polski jako urząd⁴,

1 Por. D. Mussone, *L'ufficio del vicario generale nel Codice di Diritto Canonico del 1917 e del 1983*, Città del Vaticano 2000, s. 19.

2 Por. R. Sobański, *Kościół jako podmiot prawa*, Warszawa 1983, ss. 150-152.

3 Por. tenże, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, księga I. Normy generalne, t.1, Pallottinum 2003, s. 233.

4 Zob. LG, 23.

obowiązek⁵, czynność⁶, stanowisko⁷, zadanie⁸, funkcja⁹. W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. zwrot „urząd” występuje bardzo często i w różnych sytuacjach. Znaczenia podstawowe są trzy. Po pierwsze obowiązek, po drugie zbiór praw i obowiązków i po trzecie instytucja administracji publicznej. Jednak to drugie znaczenie jest najczęściej stosowane¹⁰ i jest najważniejsze¹¹. W związku z tymi trudnościami terminologicznymi, aby dobrze zrozumieć pojęcie urzędu kościelnego najpierw zajmiemy się ogólną charakterystyką urzędu kościelnego, później jego elementami konstytutywnymi, a następnie powierzeniem urzędu kościelnego i jego utratą.

1. Ogólna charakterystyka urzędu kościelnego

Prawodawca kościelny w kan. 145, § 1, określa, czym jest urząd kościelny stwierdzając, że „Urząd kościelny jest jakimkolwiek ustanowionym na stałe zadaniem z ustanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego”. Jest to definicja legalna urzędu kościelnego. Zawiera ona trzy istotne cechy urzędu kościelnego. Po pierwsze ustanowienie na stałe, po drugie dla realizacji celu duchowego i po trzecie z ustanowienia Bożego bądź kościelnego¹². Należy zauważyć, iż ustawodawca kościelny powyższe elementy określające urzędy kościelne zaczerpnął z definicji urzędu kościelnego zawartej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.,¹³ inspirując się także wskazaniem Soboru Watykańskiego II, który reformując system benefical-

5 Zob. LG, 26

6 Zob. LG, 35

7 Zob. CD, 9

8 Zob. UR, 4

9 Zob. LG, 67

10 W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983r. termin „urząd” występuje 270 razy a w znaczeniu zbiór praw i obowiązków 185 razy. Zob. X. Ochoa, *Index verborum ac locutionum codicis iuris canonici*, Roma 1984. Należy także zauważyć, że w KPK 1983 na oznaczenie urzędu używa się także terminu „ministerium” np. w kan. 1035 § 1 oraz często terminu „munus”, zaś termin „officium” jest używany także w odniesieniu do liturgii np. w kan. 556.

11 Por. P. Erdő, *Ministerium, munus et officium In Codice iuris canonici*, w: *Periodica* 78(1989), ss. 430- 432. M. Miele, *Dal vecchio al nuovo canone 145*, w: *Studi sul primo libro del Codex Iuris Canonici*, pod red. S. Gherro, Padova 1993, s. 166.

12 Urzędy z ustanowienia Bożego to: urząd papieski (kan. 330 – 333), urząd kolegium biskupów (kan. 330, 336, 337), urząd biskupi (kan. 375 § 1, 381 § 1). Wszystkie inne urzędy kościelne są z ustanowienia kościelnego. Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt., s. 234.

13 W KPK 1917 istniały dwie definicje urzędu kościelnego, definicja urzędu w sensie szerokim i definicja urzędu w sensie ścisłym. W prawie używa się terminu urząd w sensie ścisłym. (KPK 1917, kan. 145 § 2). „Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus quo in spirituale finem legitime exercetur; stricto autem sensu est munus ordinationem sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis”. KPK 1917, kan 145 § 1.

ny, nakazał jego odrzucenie lub przynajmniej gruntowne zreformowanie (PO, 20), zajął się również urzędem kościelnym¹⁴. W związku z tym pojęcie urzędu kościelnego zawarte w kan. 145 § 1 Kodeksu Jana Pawła II jest nie ściśle¹⁵. Prawodawca pominął bowiem w pojęciu urzędu kościelnego dwa elementy ważne z definicji kodeksu Pio- benedyktyńskiego, a mianowicie odniesienie do przepisów prawa¹⁶ i udział we władzy kościelnej, czy to święceń, czy to jurysdykcji¹⁷. Wydaje się jednak, że prawodawca kodeksowy chciał wyeksponować funkcjonalność urzędu kościelnego i zawrzeć w definicji jeszcze inne rodzaje działania, których nie uwzględniono w legislacji z 1917 r. Nowe pojęcie urzędu ma bowiem taką przewagę, że obejmuje także inne urzędy, niekoniecznie tylko związane z władzą święceń¹⁸. D. Mussone uważa, że urząd kościelny sam w sobie nie musi wymagać udziału we władzy święceń, którą otrzymuje się przez sakrament. Poza tym według niego przemawia za takim sformułowaniem definicji urzędu kościelnego fakt, iż z urzędu można zrezygnować, a z władzy pochodzącej ze święceń zrezygnować nie można¹⁹. Podsumowując należy stwierdzić, że urząd kościelny jest umocowaniem całej organizacji Kościoła, jest narzędziem technicznie koniecznym²⁰.

2. Elementy konstytutywne urzędu kościelnego

Pierwszym elementem konstytutywnym urzędu kościelnego jest jakiegokolwiek zadanie (munus). Element ten ma znaczenie generalne i odnosi się do każdego urzędu kościelnego. Przez ten termin rozumie się zlecenie do realizacji²¹. To zadanie jest określane przez cel i z tego powodu jest identyfikowane jako urząd kościelny. Musi ono partycypować w sprawach i obowiązkach

14 „... habeatur tamquam secundaria, et princeps in iure tribuatur locus ipsi officio ecclesastico, quo quidem deinceps intellegi debet quodlibet munus stabiliter collatum in finem spiritualem exercendum”. PO, 20

15 „Definitionem genericam admitti debet iuxta textum decreti Presbiterorum ordinis, n. 20, adnotat Rev. mus. Secretarius Ad.; mens, enim, Consilii Oecumenici fuit ut minus strictor quam antea fiat notio officii ecclesiastici (sicut ex ipso textu praefati Decreti et ex ipsius historia constat), ita ut sit munus quod ad finem spiritualem exercetur stabiliter collatum, sed non necessario conexum cum aliqua potestate ecclesiastica”. *Communicationes* 5 (1989), s. 176; J. I. Arietta, *Commento ai cann. 1 – 203, Gli uffici ecclesiastici*, w: *Codice di Diritto Canonico*, pod red. P. Lombardia, J. Arietta, L. Castiglione, t. I, Roma 1986, s. 140.

16 Chiappetta twierdzi, że był to element konstytutywny pojęcia urzędu kościelnego. Zob. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, t. I, Roma 1996, s. 200.

17 Por. P. G. Marcuzzi, *Gli uffici ecclesiastici nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, w: *Il nuovo Codice di Diritto Canonico: novità, motivazione e significato*, Roma 1983, s. 90.

18 Zob. *Communicationes* 22(1989), s. 178. Konsulatoży uznali, że różnica pomiędzy urzędami, które wymagają władzy święceń a tymi, które takowej władzy nie wymagają nie musi być ujęta w tym kanonie.

19 Por. D. Mussone, dz. cyt. s. 24.

20 Por. J. García Martín, *Le norme generali de codex iuris canonici*, Roma 1995, s. 476.

21 Por. F. Coccopalmerio, *Note sul concetto di ufficio ecclesiastico*, w: *La Scuola Cattolica* 106(1988), s. 61; J. I. Arietta, *Commento ai cann. 1 – 203, Gli uffici ecclesiastici*, dz. cyt., s. 139.

zgodnych z misją Kościoła. Urząd kościelny, zatem jest to działanie, zadanie, zlecenie kościelne, które dokonuje się wewnątrz Kościoła i w imię Kościoła²². Drugim elementem konstytutywnym urzędu kościelnego, jaki wyłania się z analizy kan. 145 jest stałość²³. Każdy urząd kościelny ma swój początek albo w prawie Bożym albo w prawie pozytywnym kościelnym, które może być bądź powszechne bądź partykularne²⁴. To zadanie kościelne zawiera w sobie zbiór praw i obowiązków, które są określane przez prawo Boże bądź ludzkie, które ten urząd powołuje²⁵. Jeśli jest z prawa Bożego to prawa i obowiązki mogą zostać doprecyzowane przez prawo pozytywne kościelne, a jeśli jest utworzony przez dekret kompetentnej władzy to w tymże akcie administracyjnym kompetentna władza może i zarazem jest zobowiązana określić zakres praw i obowiązków²⁶. Należy zauważyć, że wśród praw i obowiązków, które określają urząd kościelny, ustawodawca powszechny nie umieszcza udziału we władzy kościelnej, ani jurysdykcyjnej, ani święceń, co wskazuje, że także świeccy mogą stać na czele urzędów kościelnych²⁷, poza wypadkami gdzie wymagana jest szczególna jakość, której oni nie posiadają²⁸. Warunkiem jednak podstawowym i konstytutywnym tych praw i obowiązków, a co za tym idzie i urzędu kościelnego jest ich stałość. Prawodawca kodeksowy podkreśla w kan. 145 stabilną konstrukcję urzędu. Jest to stałość podmiotowa, to znaczy, że urząd kościelny raz utworzony istnieje prawnie autonomicznie, tak od władzy, która go ustanowiła, jak i od tytulariusza urzędu, który stoi na jego czele. Urząd istnieje obiektywnie to znaczy, kto posiada nominacje, posiada ją trwale, ale nie wiecznie, istnieją bowiem urzędy, które są powierzane na czas określony, czyli kadencyjne²⁹. Urzędy są więc niezależne od sukcesji osób, którym są nadane³⁰. Kolejnym elementem konstytutywnym urzędu ko-

22 Zob. KPK 1983, kan. 116 § 1, 834 § 2.

23 Dekret soborowy „Presbiterorum ordinis” mówiąc o stałości urzędu używa terminu „colatum”, natomiast prawodawca w nowym kodeksie na określenie stałości urzędu używa pojęcia „constitutum”. Należy zauważyć, że nie ma tu jednak żadnej sprzeczności. Sobór mówi o stałości podmiotowej a prawodawca kościelny o stałości przedmiotowej. Więcej na ten temat zob. *Communications* 23 (1991), s. 247.

24 Zob. KPK 1983, kan. 145 § 1

25 Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. I, Olsztyn 1985, s. 300.

26 Por. KPK 1983, kan. 145 § 2; R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt. s. 235.

27 Zob. KPK 1983, kan. 228 § 1; C. Redaelli, *La curia diocesana: natura e articolazioni (cann. 469-474)*, w: *La Scuola Cattolica* 120 (1992), ss. 186 – 187.

28 „Soli clerici obtinere possunt officia ad quorum exercitium requiritur potestas ordinis aut potestas regiminis ecclesiastici”. KPK 1983, kan. 274 § 1.

29 Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt. s. 235.

30 Kan. 145 § 2 dopuszcza konstrukcję prawną, w której jednym aktem administracyjnym ustanawia się i nadaje urząd kościelny. Tak ustanowiony urząd także winien cieszyć się stałością i mieć jasno określone prawa i obowiązki. Por. tamże, s. 235.

ścielnego jest cel duchowy³¹ istnienia urzędu. Tym celem duchowym jest cel właściwy Kościołowi, wyznaczony w sposób wyraźny przez prawodawcę, to znaczy zbawienie dusz³². W tym celu zawarta została racja istnienia wszystkich urzędów kościelnych. Urząd kościelny ma znaczenie tylko i wyłącznie, dlatego że istnieje wspólnota chrześcijańska – Kościół.

Niektórzy autorzy krytykują definicję urzędu kościelnego twierdząc, że definicja ta mogłaby się odnosić do zadań i funkcji, które nie są urzędem w sensie prawnym np. do katechety, organisty, kościelnego³³. Wydaje się, że rację ma Sobański, który proponuje odróżnić służby, ministeria i posługi od urzędów. Posługi to funkcje wykonywane w Kościele, powierzone komuś aktem władzy kościelnej³⁴ czy przez uzdolnienie do ich wykonywania, zaś urzędy to pojęcie wąskie, tylko te zadania są urzędem, które odpowiadają kanonom 145 i 146³⁵.

3. Powierzenie urzędu kościelnego

Urząd potrzebuje zawsze kogoś, kto stoi na jego czele, stąd koncepcja prowizji kanonicznej. Akt kompetentnej władzy, poprzez który osoba zostaje przydzielona do urzędu to prowizja kanoniczna. Akt ten daje tytuł do urzędu kościelnego, a wraz z nim prawa i obowiązki nierozdzielnie z nim związane, jest on niezmiernie ważny, bo bez niego nie można ważnie pełnić urzędu. Wynika z tego jasno, że tylko ten urząd jest urzędem kościelnym, który wymaga kanonicznego powierzenia³⁶. Ustawodawca powszechny w kan. 146 nie stawia wymogu powierzenia urzędu kościelnego przez kompetentną władzę³⁷, a nawet nie zamieszcza definicji prowizji kanonicznej. Wydaje się, że prawodawca kościelny pomijając definicję prowizji kanonicznej, a szczególnie wymóg powierzenia urzędu przez kompetentną władzę uczynił pojęcie prowizji bardziej ogólnym, zawierając w nim wszystkie sposoby powierzenia urzędu,

31 W czasie dyskusji nad nowym kodeksem proponowano zastąpić wyrażenie „cel duchowy” wyrażeniem „cel Kościoła”, uzasadniając tą zmianę tym, że to drugie wyrażenie jest bardziej precyzyjne i prawne. Pięciu konsultatorów było przeciw a trzech za zmianą. Zob. *Communications* 23 (1991), s. 247.

32 Zob. KPK 1983, kan. 1752.

33 Chiappetta twierdzi, że w definicji urzędu brakuje czegoś, jakiegoś elementu. Według niego tym elementem jest charakter publiczny urzędu kościelnego. Por. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, dz. cyt. s. 231.

34 Akt władzy kościelnej może się dokonać przez obrzęd liturgiczny np. KPK 1983, kan. 230 § 1, lub też przez zlecenie lub zezwolenie np. tamże, kan. 230 § 3.

35 Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt. s. 235.

36 Zob. KPK 1983, kan. 146; R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt. s. 235-236.

37 Wymóg taki znajdował się w kodeksie Pio-benedyktyńskim w kan. 147 § 2. W czasie dyskusji nad nowym kodeksem z powyższej definicji wyłączono wyrażenie „przez kompetentną władzę” Zob. *Communications* 21 (1989), s. 209.

nawet te, które nie są obowiązkowe³⁸, jak w przypadku wyborów³⁹. Definicja ta nie pozwalałaby także na stosowanie prowizji kanonicznej do urzędu papieża, ani do kolegium biskupów⁴⁰. Niektórzy kanoniści twierdzą, że to wyjaśnienie nie jest wystarczające i w pełni prawdziwe. Marcuzzi uważa, że prawdziwą racją pominięcia definicji prowizji kanonicznej jest fakt, że w obecnym stanie prawnym powierzenie urzędu może się odbyć nie tylko według norm kanonów, ale również według statutów⁴¹. Potwierdzeniem jego tezy jest fakt, że powierzenie urzędów erygowanych przez organy kolegialne dokonuje się zgodnie z ich statutami⁴². Kanoniczne powierzenie urzędu zgodnie z doktryną kanonistyczną składa się z trzech etapów. Pierwszy etap to wyznaczenie osoby. Dotyczy ten etap tak urzędu, który wakuje jak i urzędu nowo utworzonego⁴³. Desygnowanie osoby może się dokonać przez kompetentną władzę kościelną lub poprzez wybory, postulację bądź prezentację⁴⁴. Jest to zgodnie z opinią kanonistów pełne wyliczenie sposobów wyznaczania osoby na urząd kościelny, chociaż niewykluczone, że mogą pojawić się inne sposoby⁴⁵. Drugi

38 Por. P. V. Pinto, *Commento ai cann. 1 – 203*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, pod red. P. V. Pinto, Roma 1985, s. 87; B. Gangoiti, *De las normas generales (cann. 124 – 203)*, w: *Código de Derecho Canónico*, pod red. A. Poveda, Valencia 1993, s. 95.

39 Za takim rozumieniem takiego zabiegu prawodawcy świadczy dyskusja konsultatorów w czasie prac nad nowym kodeksem. „*Officium ecclesiasticum sine provisione canonica valide obtineri nequit. Omnibus perpensis, textus approbatur uti est, neque videtur opportunum definitionem praebere de officis provisione, uti in § 2 can. 147 CIC, quae est concessio officii ex parte auctoritatis ecclesiasticae, dum modi providendi datur In can. 121*”. Zob. *Communicationes* 23 (1991), s. 249.

40 Papież otrzymuje swój urząd missione divina, a członkiem kolegium biskupów zostaje się na mocy sakramentalnej konsekracji oraz hierarchicznej wspólnoty z głową Kolegium (KPK 1983, kan. 336). Por. W. Aymans, K. Mörsdorf, *Kanonisches Recht, Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici, I: Einleitende Grundfragen und Allgemeine Normen*, Paderborn – München – Wien – Zürich 1991, s. 448.

41 Por. P. G. Marcuzzi, *Gli uffici ecclesiastici nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, s. 92.

42 Między innymi Konferencja biskupów erygując jakiś urząd powierza go zgodnie ze swoim statutem. Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt. s. 239.

43 Por. V. del Giudice, *Nozioni di Diritto Canonico*, Milano 1983, s. 114.

44 Prawo wiążącego desygnowania osób na urzędy kościelne to pozostałość po prawie patronatu obecnym w KPK 1917, kan. 1148 – 1417. Już tenże Kodeks przeciwstawił się tym praktykom, nakazując w kan. 1450 § 1, aby w przyszłości nie ustanawiano nowych patronatów. Por. E. Szafrowski, *Prawo Kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. I, Warszawa 1976, s. 236. Ten nakaz potwierdził Sobór Watykański II. Zob. CD. 20. Prawo posoborowe odwołało te przywileje, polecając w wypadkach, gdy zostały one przyznane przez konkordat lub umowę, rozmawiać wcześniej z zainteresowanymi. Zob. ES, I, n. 18 § 1. Obecnie zgodnie z kan. 4 KPK 1983 może jeszcze ktoś posiadać prawo prezentacji. Pojawiło się też prawo prezentacji oparte na innym tytule prawnym niż prawo patronatu. Zob. kanony 520, 523, 557, 682. Warto zauważyć, że takiego sposobu powierzania urzędu nie zna Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich.

45 Zob. P. Erdő, *Questiones quaedam de provisione officiorum In Ecclesia*, *Periodica* 87 (1988), s. 377. Już obecny Kodeks daje inne możliwości powierzenia urzędu niż te w kan. 147. Zob. KPK 1983, kan. 199 n. 6, kan. 350 § 2, kan. 413 § 1, 419, 420; J. F. Urrutia, *Les normes générales*, Paris 1994, s. 235.

etap prowizji to nadanie tytułu. Takie nadanie dokonuje się przez akt administracyjny, którym zazwyczaj jest dekret⁴⁶. Prawodawca w kan. 156 stwierdza, że każda prowizja powinna być dokonana na piśmie, jednak nie nakazuje formy dekretu, dlatego nie można identyfikować nadania urzędu z dekretem. Sobański twierdzi nawet, że jeśli w konkretnym przypadku jakiegoś urzędu prawo nie stanowi inaczej to pisemna forma nie jest potrzebna do ważności tego aktu⁴⁷. Wydaje się jednak, że rację mają ci, którzy twierdzą, że co do formy pisemnej powierzenia urzędu Kodeks wskazuje na konieczność raczej oczywistą⁴⁸. W Kościele nie mogą być ważne wykonywane żadne urzędy bez kanonicznego powierzenia, a nawet za objęcie urzędu bez nadania tytułu grożą kary⁴⁹. Trzecim elementem prowizji kanonicznej jest objęcie urzędu. W myśl kanonów dotyczących powierzenia urzędu kościelnego kanoniczne objęcie urzędu nie jest elementem konstytutywnym aktu prawnego prowizji. Kanony te bowiem milczą na ten temat. Wydaje się, że powody takiego przemilczenia aktu objęcia urzędu są następujące: po pierwsze objęcie urzędu jest obowiązkiem osoby, której kanonicznie powierzono urząd. Akt prawny następujący po powierzeniu jest niezależny od prowizji kanonicznej i nie podlega już władzy nadającego urząd⁵⁰. Po drugie istnieją przypadki, w których nie ma konieczności objęcia urzędu⁵¹ i istnieją takie, w których możliwa jest dyspen-sa⁵². Kanoniści toczą dyskusje czy objęcie urzędu jest elementem konstytu-tywnym prowizji kanonicznej⁵³. Należy skłonić się raczej do opinii tych, którzy twierdzą, że objęcie urzędu kościelnego w posiadanie nie jest elementem istotnym powierzenia urzędu, ponieważ prawodawca nie mówi o tym akcie w sposób wyraźny, żąda tego aktu tylko przy niektórych urzędach⁵⁴, i byłoby

46 Zob. P. V. Pinto, *Commento ai cann. 1 – 203*, dz. cyt., s. 87; J. I. Arrietta, *Il potere di governare*, dz. cyt., s. 141; V. de Polis, *Il libro primo del Codice: norme generali (cann. 96 – 203)*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, pod red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, t. I, Roma 1986, s. 404.

47 Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt. s. 247.

48 Por. D. Mussone, dz. cyt. s. 29; Krukowski twierdzi nawet, że forma pisemna w przypadku aktu administracyjnego, a takim niewątpliwie jest powierzenie urzędu kościelnego, jest bezwzględnie konieczna. Zob. J. Krukowski, *Administracja...*, dz. cyt., s. 154.

49 „Quicumque officium ecclesiasticum usurpat, iusta poena puniatur”. KPK 1983, kan. 1381 § 1.

50 Por. D. Mussone, dz. cyt., s. 31.

51 KPK 1983, kan. 178, 179 § 1.

52 „Parochum in possessionem mittit loci Ordinarius aut sacerdos ab eodem delegatur, servato modo lege particularis aut legitima consuetudine recepto; iusta tamen de causa potest idem Ordinarius ab eo modo dispensare; quo in casu dispensatio paroeciae notificata locum tenere captae possessionis” Tamże, kan. 527 § 2.

53 Labandeira sądzi, że ten trzeci etap prowizji jest zdeterminowany przez akt nadania urzędu i władza nadająca przyjmuje go jako oczywistość. Por. E. Labandeira, *Trattato di diritto amministrativo canonico*, Milano 1994, s. 103. Innego zdania jest Arrietta, który sądzi, że objęcie urzędu jest koniecznym etapem prowizji kanonicznej i jest wymagane do pełnego, zgodnego z prawem posiadania urzędu. Zob. J. I. Arrietta, *La cessazione dall'ufficio*, dz. cyt., s. 141 – 142.

54 Zob. KPK 1983, kan. 382, 404, 527, 542.

to zgodne z myślą prawodawcy zawartą w kan. 86⁵⁵. Wydaje się więc słusznym twierdzenie, iż jeśli prawo nie żąda wprost przy jakimś urzędzie objęcia go w posiadanie w sposób formalny to nie jest on elementem istotnym powołania kanonicznego⁵⁶, więc nie jest wymagany do ważności⁵⁷.

4. Utrata urzędu kościelnego

W pojęciu urzędu kościelnego bardzo ważne miejsce zajmują normy wskazujące sposoby utraty tegoż urzędu. Prawodawca kościelny normy prawne dotyczące utraty urzędu umieścił w kanonach 184 – 196⁵⁸, w których określa sposoby utraty urzędu tak w sposób ogólny jak i szczegółowy. Kanon 184 zawiera jednak prawie⁵⁹ wszystkie sposoby utraty urzędu kościelnego, o niektórych sposobach mówi się tylko w tym wstępnym kanonie⁶⁰. Ogólnie można stwierdzić, że utrata urzędu jest wynikiem jakiegoś zdarzenia albo jakiejś czynności bądź to ze strony pełniącego urząd, bądź to ze strony władzy kościelnej i może nastąpić na trzy sposoby. Po pierwsze niezależnie od woli zainteresowanych, z samej natury rzeczy⁶¹. Do tej grupy należy zaliczyć śmierć tytulariusza urzędu⁶²; osiągnięcie limitu wieku, upływ czasu trwania, jeśli urząd powierzony został na czas określony, zniesienie urzędu jako takiego⁶³. Po drugie za zgodą woli tytulariusza urzędu. Są to rezygnacja⁶⁴, wyraż-

55 „Dispensationi obnoxiae non sunt leges quatenus ea definiunt, quae institutorum aut actuum iuridicorum essentialiter sunt constitutiva”. Tamże, kan. 86.

56 Czasami brak objęcia urzędu w posiadanie powoduje skutki prawne takie same jak rezygnacja. Zob. Tamże, kan. 527 § 3.

57 Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski, R. Sobański, dz. cyt. s. 236.

58 De Paolis uważa, że materia ta nie jest harmonijnie ułożona. Zob. V. de Polis, *Il libro primo del Codice: norme generali* (cann. 96 – 203), dz. cyt., s. 422.

59 Prawodawca w tym kanonie nie wymienia specyficznego sposobu utraty urzędu przez administratora diecezji. „Munus Administratoris dioecesanis cessat per captam a novo Episcopo dioecesis possessionem.” KPK 1983, kan. 430 § 1.

60 Chodzi o upływ wyznaczonego czasu. Tego sposobu utraty urzędu nie omawia ustawodawca szczegółowo.

61 KPK 1983, kan. 185 – 186.

62 Kodeks nie wymienia tej przyczyny. Niektórzy kanoniści twierdzą, że przez śmierć nie traci się urzędu, lecz urząd traci swojego tytulariusza. Por. H. Socha, *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, 184, 3. Wydaje się jednak uzasadnione wyszczególnienie wśród przyczyn utraty urzędu śmierci tytulariusza ponieważ konsultorzy pracujący nad nowym kodeksem wymieniają tą przyczynę jako przyczynę utraty urzędu (Zob. *Communications* 14 (1982), s. 153), sam prawodawca kościelny wymienia śmierć jako przyczynę utraty konkretnego urzędu (Zob. KPK 1983, kan. 416). Tego zdania są także Chiappetta i García Martín. Zob. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, s. 272; J. García Martín, *Le norme generali de codex iuris canonici*, s. 562. Można się też odwołać do zasady „mors omnia solvit”.

63 Por. V. de Polis, *Il libro primo del Codice: norme generali* (cann. 96 – 203), dz. cyt., s. 423; L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, s. 273.

64 KPK 1983, kan. 187 – 189.

na lub milcząca. Rezygnacja jest wyraźna, jeżeli tytulariusza urzędu w pełni świadomy i odpowiedzialny za swoje czyny, nie działając na skutek bojaźni, błędu lub oszustwa, oraz symonii, dokonuje ten akt prawny w formie pisemnej lub wobec dwóch świadków i zostaje on przyjęty przez kompetentną władzę⁶⁵. Jest zaś dokonana w sposób milczący, jeśli posiadający urząd akceptuje przeniesienie na inny urząd⁶⁶. Po trzecie utrata urzędu może nastąpić na skutek takiej woli kompetentnej władzy⁶⁷. Jest to przeniesienie z jednego urzędu na inny urząd⁶⁸; usunięcie na skutek „ipso iure” po stwierdzeniu faktu przez kompetentną władzę⁶⁹ lub poprzez dekret kompetentnej władzy⁷⁰ oraz pozbawienie jako kara za przestępstwo⁷¹. Utrata urzędu przez jego tytulariusza musi zostać podana do wiadomości wszystkim, którzy mają jakiś wpływ na powierzenie wakującego urzędu kościelnego.

65 Zob. *Communicationes* 22 (1990), s. 97; F. Diostilio, *Prontuario del Codice di diritto canonico*, Città del Vaticano 1996, s. 125.

66 KPK 1983, kan. 191 § 1.

67 Tamże, kan. 190 – 196.

68 Zob. *Communicationes* 23 (1991), s. 265.

69 KPK 1983, kan. 194. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, s. 285; P. V. Pinto, *Commento ai cann. 1 – 203*, dz. cyt., s. 104.

70 KPK 1983, kan. 192. V. de Polis, *Il libro primo del Codice: norme generali (cann. 96 – 203)*, dz. cyt., s. 427; J. García Martín, *Le norme generali de codex iuris canonici*, s. 576 – 578.

71 *Communicationes* 23 (1991), s. 268; KPK 1983, kan. 196 § 1; Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, s. 287; P. V. Pinto, *Commento ai cann. 1 – 203*, dz. cyt., s. 105.